

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2015 року)

Суми
Сумський державний університет
2015

ГРОШОВО-КРЕДИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ, МЕТОДИ, ІНСТРУМЕНТИ, МЕХАНІЗМИ

Дегтяр А. А.

Юридичний факультет, Сумський державний університет

Сьогодні на економічному пострадянському просторі ототожнюються такі економічні категорії як грошово-кредитна політика і грошово-кредитне регулювання, а разом з цим ототожнюються і інструменти грошово-кредитного регулювання з його методами та механізмами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що значна кількість наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених і практиків-фахівців з банківництва (В.Д. та К.С. Базилевич, А.С. Гальчинський, Н. Гребеник, О.В. Дзюблюк, Дж.М. Кейнс, В.В. Коваленко, В.В. Козюк, О.І. Лаврушин, В. Лисицький, І.О. Лютий, А. Маршалл, Ф. Модільяні, А.М. Мороз, С.М. Панчишин, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук, П. Самуельсон, В.М. Усоскін, І. Фішер, М. Фридман, Л. Харріс, В.А. Ющенко та інших) присвячена дослідженню закономірностей функціонування центрального банку та сутності його грошово-кредитної політики. Разом з цим, аналіз показав, що не тільки більшість науковців та практиків, а і Національний банк України, ототожнює грошово-кредитну політику з грошово-кредитним регулюванням, а разом з тим ототожнює і методи, інструменти та механізми грошово-кредитного регулювання.

Проте з того, що економічна категорія відображує найбільш загальні та фундаментальні поняття, які висвітлюють сутнісні загальні властивості та відносини явищ дійсності та пізнання, універсальний взаємозв'язок речей та відносин і відображує разом з тим щось абсолютне, то жодна з економічних категорій не має можливості ані підмінити одна другу, ані перетворитися в іншу категорію. За таких умов, ототожнення грошово-кредитного регулювання, яке має свої методи, інструменти та механізми (які приводяться в дію саме інструментами грошово-кредитного регулювання) з грошово-кредитною політикою, яка має оперативні, проміжні та кінцеві довгострокові цілі, досягнення яких можливо завдяки впровадженню грошово-кредитного регулювання та його методів, інструментів та механізмів, перш за все, суперечить сутності поняття «економічна категорія», а, по-друге, створює серйозні проблеми при їх застосуванні для розвитку економіки України. Метою даної статті є висвітлення існуючих проблем підміни одної економічної категорії – грошово-кредитної політиці, другою економічною категорією – грошово-кредитним регулюванням, які хоч і тісно пов'язані поміж собою, але все ж таки є різними, бо, з одного боку, характеризують цілі центрального банку країни (довгострокові та проміжні) в його грошово-кредитній політиці, спрямованій на розвиток економіки, а, з другого боку, характеризують дії центрального банку, спрямовані на досягнення встановлених цілей за допомогою використання методів, інструментів та механізмів. Як впливає з Закону «Про Національний банк України» «...Основними економічними засобами і методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси» [1]. Останнє здійснюється завдяки існуванню кредиту, як економічних відносин між кредиторами та позичальниками з приводу зворотного руху запозиченої вартості, який сприяє розподілу та перерозподілу тимчасово вільних коштів в економіці країни та дозволяє створювати в ній кредитні засоби обігу. З цього впливає, що грошово-кредитна політика реалізується на практиці саме за

допомогою грошово-кредитного регулювання, до того ж, регулювання не лише обсягу грошової маси, як указано вище [1], а регулювання і інших вартісних макроекономічних показників економіки країни. При цьому в процесі грошово-кредитного регулювання економіки НБУ використовує як інструменти, так і методи, і механізми (які починають діяти завдяки інструментам грошово-кредитного регулювання, саме які і надають їм рух).

Серед методів грошово-кредитного регулювання економіки країни варто назвати адміністративні (заборона та обмеження на різні види діяльності банків) та економічні методи (як способи здійснення грошово-кредитних операцій банків завдяки інструментам грошово-кредитного регулювання економіки), засновані на зацікавленості банків в їх використанні. Серед інструментів грошово-кредитного регулювання за допомогою яких починають діяти ті або інші механізми варто назвати інструменти прямої та інструменти опосередкованої дії, які, перш за все, впливають опосередковано на грошову масу (а потім на зайнятість, інвестиції та національний дохід країни).

До інструментів прямої дії відносяться будь-які заборони та обмеження різних сторін діяльності комерційних банків, саме які і стримують майже усі види банківської діяльності. Серед інструментів прямої дії слід назвати такі обмеження як адміністративне встановлення банкам різних економічних нормативів (лімітів), які сьогодні НБУ встановлює комерційним банкам за різними сторонами їх діяльності (інвестиційної, кредитної, валютної та інших). Усі ці обмеження мають вигляд відповідних нормативів, встановлених НБУ для усіх банків на одному рівні. Однак з того, що ці обмеження (нормативи чи ліміти) встановлені в своїй більшості до регулятивного капіталу банків, який в них є неоднаковий, то з цього випливає, що встановлені НБУ обмеження різних сторін банківської діяльності по-різному (у випадку однакових інших умов) впливають на прибутковість кожного окремого банку. Доречно відмітити, що позичкові ліміти впродовж деякого часу можуть бути вельми ефективним засобом обмеження експансіоністської політики в країні, що докладніше викладено [2]. Позичкові ліміти, які розраховуються відносно до капіталу конкретного банку, встановлюють суворі рівні присутності банків на кредитному ринку і тому обмежують міжбанківську конкуренцію. Вони скорочують ефективність всієї кредитної системи, бо банк, який досяг свого рівня позичкового ліміту, вже не має зацікавленості у залученні коштів від вкладників. Обмежуючи кредитну спроможність усіх банків, позичкові ліміти — нормативи кредитного ризику — приводять до зростання вільних банківських резервів, які не можна використовувати. Що торкається адміністративного встановлення процентних ставок, які встановлюються на рівні нижчому за ринкові ставки, то в цьому разі банки стали (не порушуючи законодавства) обходити ці обмеження, введенням цілої низки комісійних винагород, наприклад, за оформлення кредитного договору, хоча зрозуміло, що оформлення кредитного договору банком є, перш за все, його кровний інтерес і тому встановлювати позичальнику додаткову плату за оформлення кредитного договору заперечує здоровому глузду. До інструментів непрямой дії відносяться норма обов'язкового резервування; облікова ставка НБУ (ставка рефінансування) та операції на відкритому ринку.

Ототожнення грошово-кредитної політики з грошово-кредитним регулюванням сприяло підміні сутності грошово-кредитної політики сутністю грошово-кредитного регулювання і відсутності в Україні розроблених і оприлюднених кінцевих і проміжних цілей розвитку економіки країни на 5-10

років і, відповідно, непродуманим і малоефективним діям НБУ з використання інструментів грошово-кредитного регулювання. До того ж, більшість з цих інструментів проявляють результати своєї дії не одразу, а через деякий проміжок часу, в зв'язку із чим точно зпрогнозувати їх вплив на грошово-кредитні механізми при щорічних змінах їх рівнів неможливо (за виключенням такого інструменту грошово-кредитного регулювання як операції на відкритому ринку).

Крім того, встановлення з 2008 року нульового рівня норми обов'язкового резервування в національній валюті, з одного боку, безумовно мало сприяти (і сприяло) безмежному обсягу кредитування комерційними банками господарюючих суб'єктів і, відповідно, безмежному створенню банками нових кредитних (депозитних) грошей і грошової пропозиції в країні. Однак, з другого боку, високий рівень облікової ставки та її видів за різними механізмами рефінансування (при наданні комерційним банкам позичок НБУ) сприяв обмеженню як обсягів позичок, наданих банкам НБУ, так і обсягів позичок, наданих банками суб'єктам господарювання. До того ж офіційний рівень інфляції, починаючи з 2009 р. почав безперервно зменшуватись аж до дефляційного рівня – 99,8% (в процентах до передуючого року), хоча фактично інфляція зростала і ціни на споживчі товари в країні безперервно збільшувались (збільшившись до кінця 2012 року з моменту введення гривні до обігу більш, ніж у шість разів).

За таких умов зрозуміло, що ототожнення грошово-кредитної політики (якої в Україні ще й досі не існує – докладніше див. [8]) з грошово-кредитним регулюванням і ототожнення методів, механізмів та інструментів останнього друг з другом, не дозволяло Національному банку України здійснювати ефективне грошово-кредитне регулювання спрямоване на цінову стабільність та розвиток економіки країни.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що грошово-кредитне регулювання та його інструменти в Україні, на жаль, малоефективні, а такі інструменти прямої дії як позичкові ліміти, які обмежують міжбанківську конкуренцію і скорочують ефективність всієї кредитної системи в умовах розвитку ринкової економіки, на наш погляд, взагалі недоцільно використовувати. Що торкається інструментів опосередкованої дії, наприклад, таких як норма обов'язкового резервування в національній валюті, яка за останні роки взагалі перестала впливати на стан грошової пропозиції в країні. До того ж, її безперервний рост створив умови як для росту цін в країні, так і для зниження або втрати своєї ліквідності значною кількістю банків; облікова ставка НБУ є дуже високою і тому примушує комерційні банки становлювати високі процентні ставки за позичками, які вони надають господарюючим суб'єктам, що стримує можливості останніх у розвитку свого виробництва і, відповідно, стримує розвиток і всієї економіки країни. Дослідження інструментів, методів та механізмів грошово-кредитного регулювання показало, що за відсутності чіткого розуміння їх сутності і відповідного ототожнення друг з другом (так само як і ототожнення грошово-кредитної політики з грошово-кредитним регулюванням), їх використання часто-густо було непродуманим і малоефективним як і само грошово-кредитне регулювання, що не створювали умов для підтримки стабільності гривні і, відповідно, нарощуванню багатства української нації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999р. № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Рябініна Л.М. До питання щодо удосконалення регулювання банківської діяльності / Л.М. Рябініна // Матеріали науково-практичної конференції 18-19 листопада 2004 р.- К. : КНЕУ.- 2004 р.- С. 127-135.
3. Бюлетень Національного банку України, 2008, № 3. – С. 191.
4. Бюлетень Національного банку України, 2013, № 3. – С. 189.
5. Рябініна Л.М. Роль НБУ та законодавчих актів України в її економічному розвитку / Л.М.Рябініна // Економіка & держава. – 2004. – № 8. – С. 29-37.
6. Ринок державних цінних паперів в Україні // Вісник Національного банку України, 2003-2012, №№ 2.
7. Основні засади грошово-кредитної політики на відповідний рік // Вісник Національного банку України, 2004, № 10. – С. 4-7; 2005, № 10. – С. 3-6; 2008, № 11. – С. 2-6; 2009, № 10. – С. 3-6; 2012, № 6. С. 9-12.
8. Рябініна Л.М. Чи є грошово-кредитна політика в Україні? / Л.М. Рябініна // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - № 11. – С. 205-213